կածելի պէտք է լինի, որքան և վերջին յաղթութիւնը:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Յուլիս 25 Բաղէշ

Յունիս 1-ին կատարվեցաւ քաղաքիս մէջ Ազգային Սահմանադրութեան 20-րորդ տարեդարձի հանդէսը, քաղաքէս մէկ ժամի չափ հեռու եղող Գոմաց Աստուածածնի վանքի մէջ։ Մամբրէ եպիսկոպոս Ս. Ամլորդւոյ եկեղեցւոյ մէջ Ս. պատարագ մատուցանելէն զկնի, խումբ մը երգեցիկ մանկանց առաջնորդութեամբ ներկայ եղող ժողովուրդը դիմեց Գոմաց վանուց դաշտավայրը, ուր յատկապէս նստելու համար տեղ պատրաստած էր. կարգադիր մասնաժողովը, ժողովուրդը կանցնէր քանի մը կամարներու տակէն, որոց վրա կախուած էին. «կեցցէ Հայրենիք, կեցցէ ազգային սահմանադրութիւնս և այլն գեղեցիկ գրերով գրուած դրօշակներ։ Հանդիսականաց նստելու տեղ այնչափ անյարմար տեղ մի էր, որ ներկայ եղող բազմութեան մեծ մասը ցրուեցաւ հանդէսին փակումէն առաջ, չը կրնալով տոկալ արևին այրած տաքութեան. առենախօսները բեմը այնպիսի մի տեղ կանգնեցուցած էին, որ ժողովուրդը չը կրցաւ մի բան հասկանալ։

Հանդէսը սկսեց ժամ 5-ին և վերջացաւ ժամ 8-ին. հանդէսին ատեանը բացուելուն պէս Մամբրէ եպիսկոպոս եկեղեցական զգեստներով բեմը ելնելով, երկարօրէն բացատրեց սահմանադրութեան փրկարարութիւնը, և յորդորեց ժողովուրդը որպէս զի հոգ տանի քաղաքիս մէջ գտնուած դպրոցաց յառաջդիմութեան. իր խօսքը վերջացուց խնդրելով, որ իւրաքանչիւր հայը աղքատաց համար մէկ մէկ նպաստներ տան, ժողովուրդը բնաւ չը համակրեցաւ աղքատաց նպաստելու առաջարկութեան, զի քաղաքիս ժողովուրդը վերջին աստիճանի ժլատ է ամեն մասի մէջ։ Բաղիշեցին կուզէ որ նրան սպանեն և չասեն թէ 10 փարայ տուր այս ինչ բանի համար, ասոր համար անաթէև 3000-էն աւելի մարդ ներկայ էին սոյն հանդիսին, այսչափ մարդերից հազիւ 300 ղրուշի չափ փող կրցան հաւաքել։

Մամբրէ եպիսկոպոսէն վերջ ատենախօսեցին զանազան անձերը, չատ գեղեցիկ կերպով խօսեց տեղւոյս հայ բողոքականներէն պատուելի Սէմէօն և բացատրեց իգական սեռի դաստիարակութեան կարևորութիւնը, ասելով. «Հայկական խնդիրը մենք այլուր որոնելու չենք եթէ ոչ մեր դպրոցաց մէջ. ձեռք զարնենք կրթել մեր որդիներ, անմիջապէս դպրոցներ բանալով իգական սեռի համար, և արական սեռի համար արդէն ունեցածներս բարեկարգելով։ Այս առաջարկութիւնը նմանապէս գիւրեկան չեկաւ ժողովուրդին մէյ մը՝ որովհետև առաջարկութիւն անող բողոքական էր, երկրորդը՝ որովհետև սակի խնդիրը կար մէջ տեղ. Արփիարեան Սերովբէ էֆէնդին իր խմաստալից ատենաբանութեամբ ատեան փակեց և հանդիսականները ցրուեցան.

Քաղաքիս մէջ բացի Դպրոցասիրաց—Արևելեան ընկերութեան վարժարանէն կայ 4 հատ դպրոց, որք բոլորովին երեսի վրա ձգուած են, ոչ ուսումնական խորհուրդ կայ դպրոցաց, ոչ ալ տեսուչ կամ հոգաբարձու ժողով։ Ժողովուրդ բնաւ ուշադրութիւն չը դարձներ իր զաւակաց դաստիարակութեան վրա, նա միմիայն ստակ շահել կը նայի, նիւթական շահէն զատ ուրիշ բանի մը համար մտածել անգամ չուզեր։ Աւելորդ է ասել որ Դպրոցասիրաց—Արևելեան ընկերութեան վարժարան ըստ ամենայնի լաւ և բարեկարգ վիճակի մէջ է. քանի մ'օր առաջ տեղի ունեցաւ սոյն դպրոցի վեցամսեայ հարցաքննութիւնը, չատ զարմացայ տեսնելով որ վարժարանիս աշակերտներ այնչափ սուղ ժամանակամիջոցում կրցած էին այնչափ յառաջդիմել. այս կը նշանակէ որ դպրոցի դասատուներ չատ աշխատած են աշակերտաց յառաջդիմութեան համար. երանի թէ քաղաքիս դպրոցաց ամբողջ դասատուներ օրինակ առնէին Դպրոցասիրաց ընկերութեան վարժարանի դասատուներէն և իրենք ևս նոցա նման ջանքերնին կրկնապատկէին աշակերտաց յառաջդիմութեան մասին։

Արևելեան—Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտներ իրենց վարժարանին յառաջդիմութեան զարկ մը տալու նպատակաւ ընկերութիւն մը հաստատած են իրենց մէջ, և շաբաթուայ մէջ քանիցս անգամ կը հաւաքուին իրենց նպատակին համեմատ գործելու, չատ ուրախ եղայ, տեսնելով որ 31—14 տարեկան փոքրիկ մանուկներ այնչափ կանուխ ազգին ծառայելու գործին ձեռնարկութիւն արած էին։

Բաղիշոյ ժողովուրդ ընդհանրապէս հարուստ լինելով, բնաւ չը նեղուեցաւ այս տարուան սղութիւնէն. ժողովուրդ ամենքն ալ ցորեն ունեն. քաղաքիս մէջ բնաւ աղքատ չը կայ բացի այն քիւրդերէն, որք ուրիշ քաղաքներէն և գիւղերէն Բաղէշի մէջ լեցուած են. այս տեսակ աղքատներ այնչափ չատ են որ ամեն փողոցների և չարչիների մէջ պառկած են և չը պատահիր օր մը որ 4—5 հատ չը մեռնեն անօթութիւնէ։ Քանի մ'օր առաջ կարնոյ անգլիական դեսպանի Մայոր Թրօթթրի միջոցաւ 400 օսմանեան լիրայ նպաստ եկաւ Բաղէշի սովելոց համար, այս ստակներ յանձնուեցաւ քանի մը թիւրքերու, որք ամբողջ աղքատներ խանի մը մէջ հաւաքեցին, և բարձր տեղ մը ելնելով ստակներ անձրևի պէս տեղացուցին աղքատաց գլուխների վերայ։ Նոքա որք քանի մ'օրէ 'ի վեր անօթի մնացած լինելուն համար, հիւանդացած և կարողութիւններ սպառած էին, անոնք չը կրցան երբէք ստակ մը ձեռք բերել, իսկ անոնք որ կտրիճ էին, կրցան 3—400 ղուրուշի չափ ստակ հաւաքել։

Բաղէշի թիւրքերը սաչափ հազիւ կրնան մտածել։

Մամբրէ եպիսկոպոս որ իբրև ազգային Սահմանադրութեան քննիչ հոս կը գտնուէր երկու ամիսէ 'ի վեր, առանց երեսփոխանական, քաղաքական և կրօնական ժողովների ընտրութիւն կատարելու, քանի մը տարի առաջ ընտրուած ժողովներ վերընտրելի համարելով (որոց կէսէն աւելին հրաժարած են) և անմիջապէս առաջնորդական ընտրութեան ձեռնարկելով, միաձայն հաւանութեամբ ինք առաջնորդ ընտրուեցաւ։

Ազգային լրագիրներ յաճախ կարդացողը չատ լաւ կը ճանչնայ Մշոյ վանահայր Մամբրէ եպիսկոպոսի ինչպիսի մէկ լինելը։

Վանէն մեզ կը գրեն թէ Խրիմեան Սրբազան չը կրնալով Վանի ժողովրդեան թախանձանաց դէմ դնել, յանձն առեր է վերջապէս առաջնորդական գահը բազմել։

Վանէն մեզ կը գրեն, թէ տեղւոյն կուսակալ Հասան փալին հրաժարած է իր պաշտօնէն, և նրա տեղ պիտի նստի Սամիհ փաշան որ 10 ամիսէ ի վեր Վան կը գտնուի, եթէ այս լուրը ստուգուի և Սամիհ փաշան Վանի վալի լինի, յայնժամ խեղճ վանցին թող չը յուսայ որ արև պիտի տեսնի այս աշխարհիս վրա։

Բաղիշեցի

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 26 յուլիս

Շարունակ Մոնթենեկրոյի և Յունաստանի խնդիրներն են որ արևելեան հարցերու մէջ առաջին տեղը կը գրաւեն. Թուի թէ կառավարութիւնը անգամ մը Մոնթենեկրոյի խնդիրը վերջացնել կուզէ զանոնք գոհացնելով, իսկ Յունաստանի համար այն ժամանակ եւրոպացիք չատ աղմուկ պիտի չը հանեն։ Հայոց խնդիրն ինչ պիտի լինի, ինչպէս մինչև հիմա, նոյնպէս այժմ ևս դիւանագիտական աշխատութիւններն դարձեալ կը չարունակին։ Եւրոպա գտնուող բարձրաստիճան մի հայ քիչ ժամանակէն կը վերադառնայ Կ. Պօլիս. Լօնտրա գտնուած միջոցին կարծեմ թէ բաւական օգտակար եղած է, անգղիական նախարարութեան գաղափարներն ի նպաստ հայոց մշակելով. Նորա տաղանդը, փորձառութիւնը և ծանօթ ազգասիրական զգացումներն գրաւական են որ պարագայից համեմատ չարժել գիտցած է։ Արդէն Կ. Պօլսոյ Հ ա գ ի ք ա թ ը, իբր ժամանակաւոր օրգան սուլթանին, յեղափոխական անձ մը նկատած էր զայն, և Սաիտ փաշա, երբ առաջին նախարար էր, մի օր երկու ժամաւչափ առանձին տեսնուելէ յետոյ նոյն անձի հետ, զնա պարզապէս իւր ներկայութիւնէ կը վանտէ իբր օսմանեան շահուց մասնիչ մը և հայկական շարժման պարագլուխ մը, և խմբագիր այն յօդուածոց և պատրիարքական ծանուցագրերու, որք լրագրաց մէջ տեղացին և դեսպանաց ուշադրութիւնը գրաւեցին իրենց դիւանագիտական բարձր ոճովը։ Կերպով մը պսոռեալ էր նա. մեզ կապահովցնեն թէ նա բարձրաստիճան թիւրք պետական անձի մը վերադարձին համար ամենևին պաշտօն մը յանձն չէ առած և ո՛ և է աշխատութիւն չըներ։ —Երկրորդ անձ մը կը գտնուի Լօնտրա. Նրա յատուկ պաշտօնն է երեսփոխանաց և խմբագրաց հետ չարունակ տեսնուիլ, պատրիարքարանէ խրկուած տեղեկութիւններն բացատրելով հաղորդել նոցա։—Անգղիոյ հասարակաց խորհրդարանի մէջ եղած վիճաբանութիւններն չատ ուշադրութիւն գրաւած են, բայց թէ ինչ արդիւնք պիտի ունենան, յայտնի չէ։ Անշուշտ կարդացիք այդ վիճաբանութիւնները, պ. Մաք-Քօն, որ կըսէ թէ ինքն քիչ մը ժամանակ Հայաստան բնակած է և գիտէ թէ հայերն սակաւաթիւ են, մեզ զարմանք պիտի պատճառէր, եթէ չը գիտնայինք նորա անցեալը։ Ձեմք գիտեր թէ քիչ մը ժամանակ Հայաստան անցուցած լինելով, ինչպէ՞ս կարող եղած է հայոց վիճակագրութիւն մը չինել։ Ինքն երբեմն Կ. Պօլսոյ Լէվանտ—Հէրալտի արտօնատէր—տնօրէնն էր. այն ժամանակ հայկական խնդիր չը կար, և հայերն իրենց նպաստներովն Լեվանտը քաջալերելէ հեռու էին, մինչ յոյնք կրետէի առթիւ Լեվանտը իրենց օրգան ըրած էին և կառավարութեան կողմէ բաւական տուգանաց դատապարտուեցաւ. Թէպէտ այժմ ժամանակը փոխուած է և Լեվանթ հայոց խնդրոյն համար կը ջնջուի հիմա։ Մաք-Քօն հայ եկեղեցականներու դէմ կծու և անպատիւ յօդուածներ կը հրատարակէր, սակայն իւր արժանի պատասխաններն կընդունէր անկրօն Արմենիա Հայկունիէն (այժմ հանգուցեալ) և պ. Մաք-Քօն վերջերս Մանչեստրի հայոց կառաջարկէ որ 5000 անգղիական ոսկի ժողվեն, դրամագլուխ մը ընեն և Լօնտրայի մէջ հայոց օրգան անգղիերէն թերթ մը հրատարակեն իրեն տնօրէնութեան ներքև։ Մանչեստրի հայք չեն ընդուներ այս առաջարկը կամ զանազան պատճառներով չեն ուզեր ի գործ դնել, զի կարի իսկ դժուար է։ Կերևի թէ Մաք-Քօն հայոց հակակիր լինելու ուրիշ դրամական պատճառներ ունենալու է դեռ։ Սակայն իւր կարծածէն աւելի հայոց դատին ի նըպաստ կը չարժի, թերևս անգիտութեամբ, երբ կըսէ թէ «Հայաստանի բարեկարգութիւններն յապաղեցնելն նոր Պուլկարիսթան մը պատրաստել է»։—Եթէ երկիւղ մը ունենան, մեզ համար բան մը պիտի ընեն եթէ ոչ սպասելու է։—Իսկ Պ. Լօսըն որ coquin ածականով զմեզ կը մկրտէ, կերևի թէ բաւական թեթևամիտ մէկն լինելու է, ինչպէս կը տեսնուի այն թղթակցութիւնէն, զոր ըրած է Լօնտրա պ. Յակօբեանի հետ, և կերպով մը ետ կառնէ իւր խօսքերն։

Թէ Դուալը և թէ Մաք-Քօնի պէս անձեր չը պիտի յաջողին անշուշտ զԵւրոպա համոզել հայոց սակաւաթւութեան մասին։ Պ. Կօշէն պատրիարքին կը յայտարարէ թէ իրենք ապահովին որ Դրան վիճակագրութիւնը չատ սխալ է, թէ լաւ գիտեն որ հայք % 35 կը կազմեն, և երբ տարր մը այսչափ թիւ մը կը կազմէ իբր ամբողջ մարմին, նորա համար Դրան խոստացած բարեկարգութիւններն չատ և չատ քիչ են։ Ձեմք ըմբռներ թէ ինչու համար պատրիարքարանը նոր վիճակագրութիւն մը կը ներկայացնէ Եւրոպիոյ, այդ վիճակագրութեամբ պատրիարքարանը հայերը աւելի պակաս թուով ցոյց կուտայ քան թէ Պերլինի քօնգրէի ժամանակ ցոյց տուած վիճակագրութեամբ։ Նոր վիճակագրութեան մէջ նոր գաւառներ աւելցնելով հանդերձ չատ կը պակսեցնէ հայոց թիւը։ Այս բանիս մեզ անկարելի պիտի լինէր հաւատալ, եթէ տեղեկութիւն ստացած չը լինէինք այնպիսի անձերէ, որք ընդհանրապէս գործոց խմորոյ հմուտ են։ Այս նոր վիճակագրութեան լուրը անախորժ տպաւորութիւն մը ըրած է և կերևի թէ պատրիարքարանն ալ զղջացած է։ Ցաւալի է որ փորձառու խորհրդականներ չէզոք դիրք մը սկսած են բռնել։—

Մեր խնդրոյն համար Բ. Դրան տուած պատասխանէն դեսպանք գոհ չէին, ինչպէս կերևար Կօշէնի Պատրիարքի ըսած խօսքերէն, ուստի միանալով կ'որոշեն նոր ծրագիր մը պատրաստել, և կը յանձնեն Կօշէնի և Թիսսօի Հայաստանի բարեկարգութեանց նախագիծներն պատրաստել և դեսպանաց գումարմանը ներկայացնել. Նոքա իրենց յանձն առած պաշտօնը կատարած են, սակայն դեռ դեսպանաց գումարման չը ներկայացուցին. Կը խօսուի թէ Թիսսօն և Կօշէն չեն կրցած համաձայնել և թէ զատ զատ ծրագիրներ պատրաստած են, բայց այս լուրը Վ ա գ թ է ն եկած է, հետևաբար չատ հաւատ ընծայելու չէ. Թիւրք թերթերը կուզեն միշտ ցոյց տալ որ եւրոպացիք և ոչ մէկ խնդրոյ մէջ համաձայն են մէջերնին։

Վահան էֆէնտիի Վանայ կառավարիչ լինելու խնդիրն այժմ ետ մնացած է. Բ. Դուռը ուրիշ խորհուրդներ ունի Վանայ մասին, չեմք գիտեր թէ ինչ կը հաղորդեն ձեր թղթակիցներն այս մասին, բայց մեր առած տեղեկութիւններն հետևեալներն են, Վասպուրականի հունձքերն այս տարի չատ առատ պիտի լինին, կառավարութիւնը որ յուսացած արդիւնքն չը կրցաւ ձեռք բերել սովէն, որ քրդաց աւելի վնաս տուաւ քան հայոց, ձեռքի տակէ կը գործէ, այնպէս որ քիւրդերն հունձքի ժամանակ իբր անօթի գայլեր յարձակին մեր գիւղացիներուն վրա և զանոնք կողոպտեն։ Շէյխ Իպատուլլահ պատրաստութիւններ կը տեսնէ. Պէյլիխան պէյի որդի Պահրի պէյ զաւակից է նմա և կը ջանայ ուրիշ քիւրդ գլխաւորներ միացնել նորա հետ։ Շէյխ Իպատուլլահ անցեալ տարի ապստամբեցաւ Բ. Դրան դէմ (այնպէս ձևացուց), մեծամեծ չարիք հասուց հայոց և Բ. Դրան կողմէ պատուանշաններ ընդունեցաւ. այդ պատուանշաններն Պահրի պէյ կը յանձնէ նմա և կը վերադառնայ ի Վան, ընկերացած Շէյխի խալիֆային հետ, բանակցութեան մէջ են Վանայ թրքաց գլխաւորներու հետ և մեծ վտանգ կայ թէ հայ գիւղացւոց և թէ վանեցւոց։ Վանեցիք ինքնին ներքին յարձակման մը կարող են դիմադրել, զի բաւական զինեալ են, սակայն երբ պատերազմի նշանը տրուի, երբ թիւրքերն քաղաքին մէջէն յարձակում անեն և չէյխ Իպատուլլահ իւր մոլեռանդ քիւրդերովն դուրսէն յարձկի, մէկ կողմէ հայոց առուտուրի տեղուանքըն կողոպտել սկսեն, միւս կողմէ Այգեստանի տուներն աւերեն, չատ ցաւալի վիճակի մէջ կը գտնուին այն ատեն մերոնք։ Վանեցիք հազիւ սովէն ազատելու վրա են. կոտորածի մը սարսափը կը տիրէ. հուր, սով, կոտորած, ահաւասիկ թրքաց պատասխաններն բարեկարգութեանց ամեն խլրտման։ —Ինչ կընենք, ինչ կը մտածեմք։ Վասպուրականը թրքաց հարուածոց թիրախն է։ Արդեօք միայն դիւանագիտութիւնէ յոյս ունենալու եմք։

Մի բարեկամ որ Բասէնի կողմերը կը ճանապարհորդէ, կը գրէ մեզ թէ թրքաց լրտեսներ կը շրջակային քիւրդերու մէջ, կը գրգռեն զանոնք ընդդէմ հայոց, հաւատացնելով նոցա որ հայերն ֆ ր է ն կ ն ե ր ո ւ կը դիմեն և անոնցմէ զօրք ու ստակ կուզեն որ քիւրդերը ջնջեն, ուստի իրենց պահպանութեան համար իրենք պէտք է զէնք առնեն և հայոց դիմադրեն։

Հայկակ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 օգոստոսի: «Голосъ» լրագրին գրում են Կ. Պօլսից. Ներսէս պատրիարքը փոքր էր մնում զոհ դառնար Աբեդգին-փաշայի մօտ խմած մի թաս կաֆէի: Կաֆէի մէջ թոյն էր խառնված: Տուն վերադառնալուց յետոյ պատրիարքը զգաց թունաւորութեան ազդեցութիւնը: Կանչված բժիշկները ազատեցին Ներսէսին: Նա երկու օր անկողնի մէջ անցկացրեց: Հայ Հասարակութիւնը չափազանց վրդովված էր:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 2 օգոստոսի: Այսօր ուղևորվեցան Չիկիշլեար 10 ողորմած քոյրեր կոմսուհի Միլյուտինայի իշխանութեան տակ:

ՌԱԳՈՒԶԱ, 2 օգոստոսի: Ալբանցիների և չերնոգորցիների մէջ նոր կռիւ պատահեց:

ԼՕՆԴՕՆ, 2 օգոստոսի: Անգլիական պարլամենտի նիստերը կը փակվեն սեպտեմբերի 11-ին:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 2 օգոստոսի: Բ. Դուռը Հուսէյինի տ՛ղ ուղարկում է Րիզա-փաշային, յանձնելով նրան իրագործել յուլիսի 18-ի դաշնագրութիւնը, իսկ եթէ այդ անկարելի լինի, յանձնել Դուլցինօ չերնօգօրցիներին: Րիզա-փաշա Սկուտարիի նահանգապետ նշանակվեցաւ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 օգոստոսի: «Берегъ» լրագիրը հաղորդում է իբրև լուր որ երրորդ բաժինը կը միացնվի ներքին գործերի մինիստրութեան հետ, որի կառավարութիւնը կը յանձնվի կոմս Լօրիս-Մելիքօվին: Մակով կընդունի փոստերի և հեռագիրների մինիստրութեան կառավարութիւնը:

ԿԻԵՎ, 2 օգոստոսի: Զինուորական դատարանը վճռեց. Պօպօվին և Իվանովին կախել, Իւրկովսկուն, Դեկօվսկուն և Բուցինսկուն քըսան ամեայ տաժանակիր աշխատանքների ենթարկել, մնացածներին զանազան պատիժներ տալ:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ